

MURABAHA İŞLEMLERİNİN TÜRKİYE FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI VE FAİZSİZ FİNANS MUHASEBE STANDARTLARI KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ*

INVESTIGATION OF MURABAHAH TRANSACTIONS IN TERMS OF TURKEY FINANCIAL REPORTING STANDARDS AND INTEREST- FREE FINANCE ACCOUNTING STANDARDS

Türkan AYDOĞMUŞ

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı
(turkan.aydogmus@hbv.edu.tr)
ORCID: 000-0001-7517-701X

Yakup ÜLKER

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Bankacılık ve Finans Bölümü
(yulker@hotmail.com)
ORCID: 0000-0002-3070-0521

ÖZ

Tasarruflarını İslami ölçülere uygun bir şekilde kullanmak için uygun zemin arayan bireyler ve kurumların bu ihtiyacı Türkiye’de katılım bankaları tarafından karşılanmaktadır. Katılım bankalarının fon kullandırma yöntemleri incelendiğinde murabaha modelinin %90'lara varan bir yoğunlukta kullanıldığı görülecektir. Mal alma talebinde bulunan müşteri ile önceden taraflar arasında bir vaat işlemi neticesinde gerçekleştirilen modern murabaha yönteminde katılım bankası finansal aracı konumundadır. Murabaha işlemlerindeki katılım bankalarının rolü bu işlemlerin finansal raporlara nasıl sunulacağı konusunu gündeme getirmiştir. Temelde İslami bir model olan murabaha Faizsiz Finans Muhasebe Standartları (FFMS) kapsamında ele alındığında bir satış işlemi olarak değerlendirilmektedir. FFMS, işlemlerin muhasebeye ve finansal raporlara yansıtılması hususunda hem özünceliği hem de işlemin hukuki niteliğini bir arada dikkate almaktadır. Dolayısıyla katılım bankası, taraflar arasında bir finansal aracı olmakla birlikte bizzat satış işleminin de tarafı konumundadır. İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI) Standartları dikkate alındığında murabaha, FFMS 28: Murabaha ve Diğer Vadeli Satışlar Standardı'na göre raporlanmaktadır. Türkiye’de katılım bankaları 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'na göre Türk Ticaret Kanunu hükümleri doğrultusunda finansal rapor düzenlemektedir. Mevcut yasal düzenlemelere göre katılım bankası murabaha işlemlerinde finansal aracı pozisyonundadır ve uluslararası standartlar çerçevesinde TFRS 9 (IFRS 9): Finansal Araçlar Standardı uygulanmaktadır. İslami bankalar ve finans kurumlarının gelişmesine paralel olarak İslami ilkelerle uyumlu muhasebe standartlarına olan ihtiyaç da artacaktır. Konunun hem özü hem de hukuki boyutu birlikte değerlendirildiğinde AAOIFI standartlarının kullanım alanı genişletilmelidir.

Anahtar Sözcükler: Murabaha, Katılım Bankacılığı, Finansal Muhasebe, Finansal Muhasebe Standartları, AAOIFI, TFRS

* Bu çalışma Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe Finans ve Bankacılık Anabilim Dalında Aralık 2019’da kabul edilmiş “Murabaha İşlemlerinin TFRS ve İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe Standartları Kapsamında Değerlendirilmesi: Albaraka Türk Örneği” adlı yüksek lisans tez çalışmasından türetilmiştir.

Gönderim Tarihi: 18.06.2020

Kabul Tarihi: 12.04.2021

<http://dergipark.gov.tr/esad>

ISSN:1306 - 2174

ABSTRACT

Individuals and institutions seeking to find suitable opportunities to invest their savings according to Islamic rules meet these needs by the participation banks in Turkey. When the funding methods of the participation banks is examined, it will be seen that murabahah method has common application area up to 90% in the sector. Participation banks have a financial intermediary role in the modern murabahah method, which is carried out as a result of a promise between the customer requesting goods and the bank. The role of participation banks in Murabahah transactions raised the issue of how these transactions will be presented in financial reports. Basically, as an Islamic financing model, murabahah is considered as a sales transaction according to AAOIFI. AAOIFI consider both substance over form and legal nature of transactions, events or conditions when they are recognized at financial tables. Therefore, participation bank is a financial intermediary role between the parties, client and vendor, is also a part to the sales transaction. Murabahah transaction is recognized under AAOIFI Financial Accounting Standards (FAS) 28: Murabahah and Other Instalment Sales Standard. In Turkey, participation banks prepare and presents their financial tables in accordance with Banking Law and Turkish Commercial Code. According to present regulations, namely IFRS 9: Financial Instruments Standard, participation banks have a financial intermediary role in murabahah transaction. In parallel with the development of Islamic banks and financial institutions, the need for accounting standards in accordance with Islamic principles will increase. Considering both the essence and the legal aspects of the subject together, it becomes evident that the usage area of AAOIFI standards should be extended..

Keywords: Murabahah, Participation Banking, Financial Accounting, Financial Accounting Standards, AAOIFI, IFRS

1. Giriş

İslami bankacılık sistemindeki gelişmeler beraberinde bu bankalara özgü muhasebe ve raporlama standartlarının oluşturulmasını zorunlu hâle getirmiştir. Bu doğrultuda 1990'da Cezayir'de İslami finansın temsilcileri bir araya gelmiş ve yaptıkları toplantı neticesinde bugünkü adı İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu olan, (Accounting and Auditing Organisation for Islamic Financial Institutions – AAOIFI) kâr amacı gütmeyen faaliyetlerini sürdüren bir kurum oluşturmuşlardır.

Yalnızca İslam inancının yaşandığı ülkelerde değil, küresel ölçekte düşünüldüğünde diğer ülkelerin de İslami fonları kullanmak ve değerlendirmek istemeleri muhasebe ve finansal raporlama düzenlemelerini inceleme ve uyumlaştırma gerekliliğini de beraberinde getirmiştir. İslam ilkelerine bağlı ekonomilerin hassasiyetlerini dikkate almadan uluslararası ölçekte tüm işletmelere yönelik standartlar hazırlayan Uluslararası Muhasebe Standartları Kurumu (International Accounting Standards Board – IASB), Uluslararası Muhasebe Standartlarını ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarını (IAS – IFRS / UMS – UFRS) oluşturmuşlardır. Söz konusu standartların İslami ürünlerle uygunluğunun incelenmesi, bu ürünlerin muhasebeleştirilmeleri ve finansal tablolarda sunulmaları hâlinde ortaya çıkan sorunları araştırmakla görevli İslami Finans İstişare Grubu (Islamic Finance Consultative Group – IFCG) kurulmuştur.

Temmuz 2014'te Şeriat Uyumlu Araçlar ve İşlemler Danışma Grubu tarafından düzenlenen toplantıda IFRS 9'un (IFRS 9: Finansal Araçlar Standardı) İslami finans ürünlerine uygulanması durumunda ortaya çıkabilecek sorunlar ele alınmıştır. IASB tarafından yayımlanan IFRS 15'e de (IFRS 15: Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı) katılım bankalarının satış gelirlerini raporlarken açıklama yapılmasını gerektiren hâllerde yer verilebileceğine değinilmiştir. İslami Finans İstişare Grubu tarafından 5 Eylül 2014'te düzenlenen toplantıda IFRS 9: Finansal Araçlar Standardının Murabaha işlemlerine de uygulanabileceği yönünde görüş birliğine varılmıştır.

Türkiye’de faizsiz finans ürünlerinin muhasebeleştirilmesi ve raporlanması amacıyla yönelik olarak AAOIFI’nin 58 standardı Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) öncülüğünde gerçekleştirilen proje ile Türkçeye çevrilmiştir. Böylece Murabaha Standardı da “Faizsiz Finans Standardı 8: Murabaha” adıyla konunun taraflarına kazandırılmıştır. Ayrıca Kamu Gözetimi Kurumu tarafından, “Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 28 (FFMS 28): Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlar Standardı” Türkçeye çevrilerek 1 Ocak 2020’den itibaren uygulanabilecek şekilde 21 Mayıs 2019 tarihli 30780 Sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

2. Çalışmanın Amacı, Önemi, Yöntemi ve Sınırlılıkları

Çalışmanın esasını oluşturan Murabahanın finansal raporlara nasıl yansıtıldığı konusu IFRS (UFRS/TFRS) ve AAOIFI çerçevesinde ele alınmıştır. Mevcut yasal düzenlemeler gereğince uluslararası muhasebe ve raporlama standartlarını esas alarak mali rapor hazırlayan katılım bankaları murabahayı bir finansal aracılık hizmeti olarak mali tablolarına aldıklarında krediler başlığında sunmaktadır. Bu çalışmada iki standart arasındaki farklılık açıklanmaya çalışılmıştır. Bu farklılığın analizi gerçekleştirilirken Albaraka Türk 2018 yılı Faaliyet Raporu ve 2018 yılı Albaraka Bankacılık Grubu Faaliyet raporları kullanılmıştır.

2.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı katılım bankaları tarafından gerçekleştirilen murabaha işlemlerine uygulanan finansal raporlama standartların incelenmesidir,

2.2. Çalışmanın Önemi

İslami bankacılık modelini esas alan katılım bankaları ile geleneksel ve faize dayalı çalışan bankaların muhasebe ve finansal raporlama düzenlemeleri aynıdır. Ancak faizsiz bankaların İslami ilkelere dayalı bir çalışma sistemleri vardır. Bu sistem de beraberinde İslami finansa özgün muhasebe ve raporlama modelini içeren standartların oluşturulmasını zorunlu hâle getirmiştir.

Murabaha işlemlerinde bir finansal aracılık hizmeti yanında bankanın bizzat ticari bir aktör gibi hareket ettiği ve aslında yaptığı işlemin aynı zamanda bir satış olduğu ortadadır. Ancak mevcut yasal düzenlemeler murabaha işlemlerine IFRS 9(TFRS 9) standardının uygulamasını öngörmektedir. Bu çalışma bu alanda gerekli yasal düzenlemelerin hızlandırılması açısından da önemlidir. Katılım bankalarının özü İslami ilkelere dayalı olmasıdır Dolayısıyla İslami Muhasebe ve Raporlama Standartlarının uygulanması daha sağlıklı olacaktır. Çalışmanın bu tür hazırlıklara destek olabilmek adına hazırlanmış olması nedeniyle literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.3. Çalışmanın Yöntemi ve Sınırlılıkları

Çalışmanın hazırlanmasında nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde araştırmanın konusu araştırma yapılacak alana özgü kaynak taraması ve eleştirel kaynak incelemesi yapılarak belirlenmiştir.

Araştırmanın esasını oluşturan murabaha işlemlerinin raporlanmasına yönelik analiz kısmında ise Albaraka Türk 2018 faaliyet raporu ile Albaraka Bankacılık Grubu (Albaraka Banking Group) 2018 faaliyet raporu ilgili kurumların sitelerinden ulaşılarak incelenmiş ve Albaraka Türk Finansal Raporlama Müdürlüğü’nün bir yetkilisi ile e-mail ortamında sorular yöneltilerek mülakat tekniği uygulanmıştır.

İslami bankacılık, faizsiz finans, katılım bankacılığı alanlarında literatürün daha geniş olmasına rağmen murabahanın raporlanmasına yönelik kaynak yetersizliği araştırmayı sınırlayan temel faktörü oluşturmaktadır.

2.4. Literatür

Modern anlamda murabaha ilk kez 1976'da Mısır'da Sami Hasan Hammüd tarafından ortaya konmuştur. Hammüd murabahanın mevcut şekliyle tarafların ihtiyaçlarına daha etkin cevap verdiğini belirtmiştir. Murabaha işleminin caiz olduğuna 1979 yılında düzenlenen Birinci İslam Bankacılığı Kongresi'nde değinilmiştir.

Murabahanın teorik anlamı aynı zamanda ticari hayatta uygulanması bakımından incelenen 1996'da Feyyaz Abdülmün'im Hasaneyn tarafından yayımlanan Bey'ül-murabaha fi'l-mesârifî'l-İslâmiyye adlı çalışması örneklerle uygulanış şekli literatüre kazandırılmıştır.

Murabaha işlemlerinin muhasebeleştirilmesine ilişkin hazırlanan ilk eser olan el-Menhecû'l-muhâsibî li-ameliyâ fi'l-Murâbaha fi'l Mesârifî'l-İslâmiyye adlı çalışma 1996 yılında Ahmed Muhammed Celf tarafından Kahire'de yayımlanmıştır.

Murabahanın raporlanmasına yönelik yapılan düzenlemeler 2002 tarihine dayanmaktadır. Bir şeriat standardı olarak Murabaha hakkındaki faizsiz finans standardı 16 Mayıs 2002 tarihinde yayınlanmıştır. İslami bankalar ve finansal kuruluşların finansal tablolarında nasıl sunum ve açıklama yapılacağına dair muhasebe standardı ise 1993 yılında yayınlanmıştır. Aktepe (2010), katılım bankalarının gerçekleştirdiği murabaha işleminin tanımı, özellikleri, unsurlarını sıralamıştır. Yine Aktepe (2013)'te yayımladığı çalışmasında murabahanın uygulanmasına yönelik konuları ele almıştır. Cebeci (2010), doktora tezi çalışmasında modern İslam iktisadi literatüründe murabaha tartışmalarını ayrıntılarıyla ele almış, modern murabaha ile klasik murabaha arasındaki ayrımı geniş bir çerçevede analiz etmiştir. Türkiye Katılım Bankaları Birliği yayınları incelendiğinde çok sayıda yazarın Katılım Finansmanı, Katılım Bankacılığı, KOBİ'ler İçin Katılım Bankacılığı, Katılım Finansmanında Yeni Yaklaşımlar adlı eserleri ve pek çok ekonomi ve finansman dergisinde yayımlanan makaleler, çeşitli kurumların sitelerinde yer alan yazılar murabaha akdine yönelik literatüre oldukça fazla katkı sağlamıştır.

Faizsiz finans sektöründe faaliyet gösteren bankalar tarafından yapılan toplantılar, gerçekleştirilen çalıştaylar, IASB'nin düzenlediği toplantılar, İslami Finans İstişare Grubunun İslami ürünlere ilişkin uyumlaştırma çalışmaları AAOIFI'nin standartlarına yönelik sürekli yapılan toplantılarla güncelleştirme işlemleri literatüre önemli kazanımlar getirmiştir.

AAOIFI tarafından hazırlanan standartların Türkçeye kazandırılması için Kamu Gözetimi Kurumunun yaptığı çalışmalar Türkiye'de murabahanın mali tablolara yansıtılması ve muhasebeleştirilmesinde en önemli katkıyı sağlamıştır.

Yatbaz (2019), "Faizsiz Bankacılık Fon Kullanırma Yöntemlerinin Uluslararası Muhasebe Standartları Kapsamında İncelenmesi: Bir Alan Çalışması", adlı doktora tezinde İslami muhasebe standartlarının Türkiye'de uygulanabilirliğini araştırmıştır. Söz konusu çalışma izleyen süreçte bu alanda yapılacak incelemelere yol gösterecek temel kaynaklar arasında olma niteliğini taşımaktadır.

3. Kavramsal ve Teorik Çerçeve

Murabaha, Türkiye’de katılım bankalarının müşterilerine bireysel finansman desteği ve kurumsal finansman desteği sağlamak amacıyla uyguladığı bir fon kullandırma yöntemidir. 25 Ocak 2019 tarihli, 30666 Sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” ile katılım bankalarının özüne uygun olarak sıralanan fon kullandırma yöntemleri; uluslararası standartlar, çeşitli ülkelerin uygulamaları ve akademik çalışmalardan faydalanılarak yeniden belirlenmiştir. Katılım bankalarının murabaha ağırlıklı uygulamalarına alternatif ürünlerin de geliştirildiği bu yönetmelikte murabaha işlemleri satım yöntemleri başlığında “Kâr Beyanıyla Satım (Murabaha)” adı altında sunulmuştur.

3.1. Katılım Bankacılığı Kavramı

Katılım Bankacılığı; faizsizlik prensibi doğrultusunda çalışan, bu düzlemde her türlü bankacılık faaliyetini yürüten kâr ve zarara katılma esasına dayalı, topladığı fonları ticaret, ortaklık, finansal kiralama gibi yöntemlerle kullandıran bir bankacılık türüdür. Katılım sözcüğü yapılan bankacılık modelinin kâr ve zarara iştirak etmeye dayalı olduğunu ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu bankacılık sisteminde bankalar tarafından tasarruf sahiplerinden toplanan fonlar, faizsiz finansman prensipleri çerçevesinde ticaret ve sanayi alanında değerlendirilir, oluşan kâr veya zarar tasarruf sahipleri ile paylaşılır. Katılım bankalarının var olma sebebi “Faizsizlik Prensibi”dir (tkbb.org.tr).

İslami Bankacılık (Islamic Banking), kâr ve zarar paylaşımı bankacılığı (profit and loss sharing banking) olarak da bilinen katılım bankacılığı, İslam fıkhı ilkelerine dayanır ve İslam iktisadi üzerine şekillenen bir bankacılık modelidir. İslami bankacılık varlık büyüklüğü açısından İslami finans sistemi içerisinde önemli bir yere sahiptir (Yatbaz, 2019: 42).

İslami bankacılıkta faaliyetler yürütülürken İslam ekonomisinin temel ilkelerinin benimsenmesi karşılaşılabilecek hukuki ve iktisadi problemlerde uygulanabilecek standart bir ölçüyü de beraberinde getirir (Aktepe, 2013: 13). İslami bankacılığın temel amacı İslam’ın prensiplerinin ekonomik hayata uygulanmasıdır.

Faizin İslam dininde yasak olması, faiz konusunda hassas olan yatırımcıların bu olgudan uzaklaşmaları sonucunu doğurmuş, ayrıca konvansiyonel bankalara alternatif kuruluşların mevcut olmayışı bu kesimlerin tasarruflarını altın, döviz ve gayrimenkul gibi alternatif yatırım araçlarına yönlendirmelerine sebep olmuştur. Faizsizlik esasına dayalı olarak işleyen ve halkın birikimlerini ülke ekonomisine kazandırarak ilave yatırım ve kalkınma finansmanı sağlayan finansal kurumlar hem Türkiye’de hem de diğer İslam ülkelerinde kurulmaya başlamıştır (Özsoy, 2012: 7-8).

3.2. Katılım Bankalarının Hizmet Ürünleri

Temel fonksiyonu İslami bankacılık sisteminin dayanağını oluşturan ilkeler doğrultusunda fon arz edenler ile fon talep edenler arasında mali aracılık yapmak olan katılım bankaları, 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’nun 4/a bendinde yer alan mevduat kabulü hariç tüm bankacılık faaliyetlerini gerçekleştirebilirler.

Katılım bankaları genel bir çerçevede değerlendirildiğinde, özkaynak yoluyla finansman, cari hesaplar, katılma hesapları ve sukuk ihracı şeklinde fon temin etmektedirler. Topladıkları bu

fonları murabaha, mudarebe, müşareke, kiralama, karz-ı hasen gibi yöntemlerle müşterilerine kullandırmaktadır.

3.3. Murabaha (Kâr Beyanıyla Satım)

Mevduat bankaları topladıkları mevduatlar karşılığında faiz ödeme yükümlülüğüne girerken, mevduatın maliyeti ile kullandıkları kredilerden elde ettikleri gelirler arasındaki farkı kâr olarak adlandırmaktadırlar.

Katılım bankacılığında ise fon, katılma hesaplarında kâr/zarar ortaklığı esasına göre toplandığından fon toplamanın maliyeti oluşmaz. Ancak katılım bankalarının müşterileri de mevduat getirilerine yakın bir gelir elde etme beklentisi içinde olduklarından katılım bankaları da bu ihtiyaca cevap vermeye çalışır. Günümüzde bu beklentiyi karşılayacak en uygun finansal araç murabahadır. Murabaha genel itibarıyla sipariş üzerine peşin bedelle alınan bir ürünün vadeli tutarı üzerinden satımıdır (Aktepe, 2017: 62). Bugünkü şekliyle murabaha bir sermaye işletim modeli ve bir yatırım – finansman yöntemidir. Günümüzde faizsiz bankacılık sisteminde fon kullandırma yöntemleri arasında murabaha oldukça yüksek bir paya sahiptir. Hatta sistemin bel kemiğidir de demek mümkündür (Cebeci, 2010: 35).

Murabaha bir kimsenin satın aldığı malın alış fiyatının üzerine daha önce anlaşılan miktarda kâr koyarak satması işlemidir. Murabaha akdi önceden herhangi bir vaat işlemi olmadan gerçekleşirse normal / klasik murabahanın varlığından söz edilir. Ancak bir faizsiz finans kurumunun aracılığı ile mal alma talebinde bulunan müşteriler ile öncesinde taraflar arasında vaat işlemi gerçekleştirilerek sözleşme yapılırsa çağdaş / finansal murabaha doğmuş olur. Murabaha sözleşmesi, murabahaya konu olan iktisadi kıymetin alış fiyatı veya eklenebilen masraflar da dahil edildikten sonra ortaya çıkan maliyeti açıklanarak gerçekleştirilen güven unsuruna dayalı satış yöntemlerinden (büyü'ul-emâne) biridir (FFS8: Murabaha: 220).

Çağdaş murabaha denilen yöntemde üç taraf bulunmaktadır: aslı alıcı– müşteri, satıcı ve katılım bankası. Katılım bankası murabaha işlemine konu olacak malı müşterinin talebi doğrultusunda satıcıdan alır. Katılım bankası burada alıcı satıcı da tedarikçi konumundadır. Daha sonra söz konusu mal katılım bankası tarafından müşteriye satılır. Bu durumda da banka satıcı, müşteri alıcı konumundadır. Murabaha işleminin doğru gerçekleştirilmiş olması için katılım bankası, müşteri ile satıcı arasında anlaşma yapılmadan önce malın maliki olmalıdır. Banka tarafından edinilen mal daha sonra yine banka tarafından müşteriye satılmalıdır (Odabaşı, 2019:1).

3.3.1. Murabahanın Konusunu Oluşturan İktisadi Kıymetler

Murabaha, konusu alım-satım olan bir ticari faaliyettir. Dolayısıyla ortada satıcıdan alınıp müşteriye satılacak bir varlık olmak zorundadır. Maddi bir yapıya sahip iktisadi kıymetler murabahanın konusu olabildiği gibi maddi olmayan varlıklar da alınıp satılabilir. Konut, arsa, iş yeri, yapı malzemeleri, araçlar, makineler, zirai ürünler, madenler, hayvansal ürünler, temizlik ürünleri, mobilya, beyaz eşya, kırtasiye malzemeleri, telif, patent, marka hakları, ticari araç plakaları, satın alınıp devri mümkün olan iş ruhsatları bu varlıklara örnek gösterilebilir.

3.3.2. Murabahaya Konu Edilecek İktisadi Kıymetin Fiyatının Belirlenmesi

Murabaha işlemini fiyatlandırırken ilk yapılması gereken hedef kâr oranının belirlenmesi

işlemidir. Bu noktada sektörun kârlılık oranları en etkili unsurdur. Düşük kâr oranı bankanın daha az kâr etmesine sebep olurken yüksek kârlar müşterilerin alternatif katılım bankalarını değerlendirmek istemelerine sebep olacaktır. Fiyat belirleme aşamasında kâr oranı netleştirildikten sonra murabaha işleminde kaynaklı resmi kesintilerden müşterinin payına düşen kısımlar toplam satış bedeline eklenir. Satış fiyatı hesaplanırken aşağıdaki gibi bir işlem yapılır (Özsoy ve Sayar, 2017: 66-67).

Kurum kârı = Alış bedeli x Kâr oranı

Toplam satış tutarı = Alış bedeli + Kurum kârı + Resmî bedeller

4. İslami Muhasebe Kavramı, İslami Bankacılığa Yönelik Muhasebe ve Finansal Raporlama Düzenlemeleri

Muhasebe bilgi sistemi İslam dininin gerekliliklerini dikkate alıyorsa "İslami muhasebe", almıyorsa "geleneksel muhasebe" olarak adlandırılmaktadır (Yatbaz, 2019:164).

4.1. Muhasebe ve Mali Rapor Kavramı

Muhasebe; işletmelerde gerçekleştirilen para ile ifade edilen olayların belgelerden yararlanılarak kaydedilmesi, hesap bazında sınıflandırılması, mali rapor (mali tablo) şeklinde özetlenmesi ve işletme ile ilgili taraflara analiz ve yorumun yapılmasını sağlayan bilgi sistemidir şeklinde tanımlanabilir (Sevilengül, 2009: 4). Mali raporlar ise muhasebe sistemi içinde kaydedilen ve toplanan bilgilerin, belirli zaman aralıkları ile bilgi kullanıcılarına iletilmesini sağlayan araçlardır (Akdoğan ve Tenker, 2007: 4).

4.2. İslami Muhasebe

İslami muhasebe, İslami şeriata uygun muhasebe kayıtlarını esas alan muhasebe biçimidir (Ağkan, 2018: 239). İslami muhasebe, sosyal refahı artırmak ve Allah'ın lütfunu aramak amacı ve bilginin potansiyel kullanıcıları tarafından bilinçli yargı ve kararlar alınmasını sağlamak üzere İslami dünya görüşü ve ahlakından esinlenen ve İslam hukuku ile uyumlu ekonomik ve diğer ilgili bilgilerin tanımlanması, ölçülmesi ve iletilmesi sürecidir (Abdul Rahman, 2011: 4).

Dayandığı temel kaynaklar Kur'an, sünnetler, fıkıh ve icma olan, İslami ilkeleri esas alan İslami muhasebenin özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Ersoy vd., 2018: 98):

- İşletmenin sosyoekonomik hedeflerini yerine getirmede İslami ilkelere uygun hareket edip etmediğini ölçer.
- Yalnızca bir grubun çıkarlarıyla değil, tüm toplumun çıkarları ile bir bütün olarak ilgilenir.
- Sosyal sorumluluğun yanında Allah'a karşı olan sorumluluk da önemlidir.
- Bilgi kullanıcılarının bilinçli yargıda bulunmalarını ve karar almalarını sağlamaya çalışır.
- Allah'ın lütfunu aramak ve sosyal refahı artırma esası üzerine kuruludur.
- İslami dünya görüşünden ve ahlakından beslenir.
- Bilgiyi tanımlama, ölçme ve sunma sürecidir.

- Finansal ve finansal olmayan bilgilerle ilgilenir.

4.3. İslami Finansal Kuruluşlar için Muhasebe ve Denetim Kurumu (AAOIFI) Düzenlemeleri

İslami bankalar ile finansal kuruluşlar tarafından 26 Şubat 1990'da Cezayir'de düzenlenen toplantıda, uluslararası standartlar ve uygulamalar ile İslami prensiplerle uyumlu ihtiyaçları göz önünde bulundurarak İslami finansal kuruluşların faaliyetleriyle ilgili muhasebe, denetim, yönetim ve etik standartlar hazırlamak ve geliştirmek amacıyla İslami Bankalar ve Finansal Kuruluşlar için Finansal Muhasebe Organizasyonu (Financial Accounting Organization for Islamic Banking and Financial Institution – FAOIBFI) adıyla kâr amacı gütmeyen uluslararası ve özerk bir kurumun oluşturulması kararı alınmıştır. Söz konusu kurum, İslami Kalkınma Bankası (IDB) öncülüğünde Bahreyn'in Manama kentinde 27 Mart 1991'de faaliyetlerine başlamıştır. Kurum tarafından İslami finansal kuruluşlara yönelik ilk standart 1993 yılında yayımlanmıştır. Kurum daha sonra İslami Finansal Kuruluşlar için Muhasebe ve Denetim Kurumu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions – AAOIFI) adını almıştır (Yatbaz, 2019: 169-170).

4.3.1. AAOIFI Düzenlemelerinin Uygulandığı Çevreler

AAOIFI küresel İslami finans sektörü için standartların geliştirilmesinden ve yayınlanmasından sorumlu, kâr amacı gütmeyen bir organizasyondur. Uluslararası İslami finans için şeriat, muhasebe, denetim, etik ve yönetim alanlarında toplamda 100 adet standart yayınlanmıştır (aaoifi.com).

Tablo 1. Kullanım Amaçlarına Göre AAOIFI Muhasebe Standartlarını Benimseyen Ülkeler

Yasal Zorunluluklar Sebebiyle Uygulayan Ülke ve Kurumlar	Yerel İslami Muhasebe Standartlarının Geliştirilmesinde Esas Alan Ülkeler	İkincil Raporlamaya İzin Veren Ülke ve Kurumlar	Gönüllülük Esasına Göre uygulayan İslami Finansal Kuruluşlar ve Ülkeler
Bahreyn Ürdün Kırgızistan Mauritius Nijerya Katar QIFC Umman Pakistan Sudan Suriye Yemen Birleşik Arap Emirlikleri	Endonezya Pakistan	DIFC Labuan Maldivler	Bruney Mısır Fransa Lübnan Kuveyt Malezya S. Arabistan GüneyAfrika BAE İngiltere
Türkiye'de 2019 yılında Kamu Gözetimi Kurumu tarafından Faizsiz Finans Muhasebe Standartları (FFMS) adıyla Türkçeye çevrilerek mevzuata kazandırılan standartların 1.1.2020 tarihinden itibaren ihtiyari olarak işletmeler tarafından uygulanmasına izin verilmiştir.			

Kaynak: Yatbaz, 2020: 102, (Taraflımızca yeniden düzenlenmiştir)

AAOIFI muhasebe standartları, Bahreyn, Ürdün, Kırgızistan, Mauritius, Nijerya, Katar Uluslararası Finans Merkezi, Umman, Pakistan, Sudan, Suriye, Yemen gibi ülkelerde tamamen ya da kısmen yasal zorunluluk olarak uygulanmaktadır. Endonezya, Pakistan gibi ülkelerde

yerel İslami muhasebe standartlarının geliştirilmesinde esas alınmış, Kuveyt'te ise rehber olarak önerilmiştir. AAOIFI muhasebe standartlarını düzenleyici kuruluşlara ek olarak çok sayıda şer'i danişma şirketi, denetim firması, tekafül şirketi, banka dışı finans şirketi, sermaye piyasası kuruluşu, eğitim kurumları takip etmektedir (Yatbaz, 2019: 172-173).

4.4. Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) Düzenlemeleri

Türkiye'de katılım bankalarının faizsiz finans ürünlerine yönelik standartların uygulanmasında AAOIFI rehber niteliği taşımaktadır. Türkiye'de Katılım Bankaları Birliği (TKBB) tarafından şer'i standartlar, Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından da muhasebe standartları Türkçeye kazandırılmaktadır (Ağkan, 2018: 242).

KGK Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının gerçekleştirdikleri faaliyetlere yönelik olarak mali tablolarında gerçeğe ve ihtiyaca uygun bilgi vermelerini sağlamak ve söz konusu tablo bilgilerinin karşılaştırılabilirliğini artırmak amacıyla AAOIFI tarafından yayımlanan muhasebe, denetim, etik ve yönetişim standartlarının Türkçeye çevrilmesi ve mevzuata kazandırılması için telif çalışması imzalamıştır. 2019 yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında yer alan 221 nolu tedbir gereğince faizsiz finans alanında yayımlanan uluslararası standartların mevzuata kazandırılması görevi KGK'ye verilmiştir

1 Ocak 2020'den itibaren ihtiyari olarak uygulanabilecek standartlar aşağıda sıralanmıştır.

- Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Raporlamasına İlişkin Kavramsal Çerçeve
- Faizsiz Finans Muhasebe Rehberi 1: Faizsiz Finans Muhasebe Standartlarının Faizsiz Finans Kuruluşları Tarafından İlk Kez Uygulanması
- FFMS 1: Finansal Tablolarda Genel Sunum ve Açıklamalar
- FFMS 3: Mudarebe Finansmanı
- FFMS 4: Müşareke Finansmanı
- FFMS 7: Selem ve Alt Selem
- FFMS 8: İcâre ve İcâre Müntehiye Bitemlik
- FFMS 9: Zekât
- FFMS 10: İstisna ve Alt İstisna
- FFMS 14: Yatırım Fonları
- FFMS 16: Yabancı Para İşlemleri ve Yurtdışındaki İşletmeler
- FFMS 18: Geleneksel Finans Kuruluşları Tarafından Sunulan Faizsiz Finans Hizmetleri
- FFMS 21: Varlıkların Transferine İlişkin Açıklamalar
- FFMS 22: Bölümlere Göre Raporlama

- FFMS 23: Konsolidasyon
- FFMS 24: İştiraklerdeki Yatırımlar
- FFMS 26: Gayrimenkul Yatırımları
- FFMS 27: Yatırım Hesapları
- FFMS 28: Murabaha ve Diğer Vadeli Satışlar
- FFMS 30: Değer Düşüklüğü, Kredi Zararları ve Ekonomik Açıdan

Dezavantajlı Taahhütler

- FFMS 31: Yatırım Vekâleti (EI-Vekâle Bi'l İstithmar)
- FFMS 33: Sukuk, Pay ve Benzeri Araçlara Yapılan Yatırımlar
- FFMS 34: Sukuk Sahipleri İçin Finansal Raporlama
- FFMS 35: Risk Yedekleri

5. Murabaha ile İlgili Finansal Raporlama Düzenlemeleri

İslam ekonomisinin prensiplerine dayalı olarak geliştirilen ve İslami Finansal kuruluşlar için muhasebe standartlarını da düzenleyen İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions – AAOIFI) standartları bazı ülkelerde zorunlu olarak uygulanmakta, bazılarında ise rehber niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla İslami finansın hizmet ettiği çevrelerin genişliği, aynı zamanda finansal tablolarını hazırlarken IFRS'nin düzenlemelerini temel alan ülkelerdeki uygulamaların incelenmesini de beraberinde getirmiştir. Özellikle Türkiye'de katılım bankalarının temel fon kullandırma yöntemi olan murabaha işlemlerinin uygulanmasında esas alınan IFRS ve AAOIFI standartlarının neler olduğu ve içeriklerinin analizi önem arz etmektedir.

5.1. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulunun Murabahanın Raporlanması ile İlgili Düzenlemeleri

International Accounting Standards Board (IASB) İslami finansman yöntemleri ve yatırım araçları ile ilgili doğrudan bir standart düzenlememiştir. Ancak geleneksel finansman yöntemleri ile İslami finansmanın farklılaştığı noktalarda mevcut standartların ihtiyacı karşılayamadığı görülmüştür. Bu doğrultuda IASB bünyesinde 2011'de Şariat Uyumlu Araçlar ve İşlemler Danışma Grubu (Consultative Group on Shariah – Compliant Instruments and Transactions) oluşturulmuştur. Grup daha sonra İslami Finans İstişare Grubu (Islamic Finance Consultative Group) adıyla faaliyetlerine devam etmiştir (Yatbaz,2019: 183).

5.1.1. İslami Finans İstişare Grubu

2011 yılında Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulunun başlattığı çalışmalar sonucunda şeriat Uyumlu Araçlar ve İşlemler konusunda bir danışma grubu kurulmasına karar verilmiştir. Grubun üyeleri çoğunlukla İslami araçlarla IFRS'lerin uygulanması neticesinde ortaya çıkabilecek sıkıntılara odaklanmayı amaçlamaktadır. Tartışılan konular kurulun yorum komitesine ylendirilmekte yorum komitesi de temel sorular ve bu sorulara yönelik standartlar düzenleyip dzenlememenin gerekliliğine bakarak bir gündem kararı yayımlamaktadır. Bu kararlar genellikle IFRS'leri uygulayan işletmelere yardımcı olacak bilgileri içermektedir (ifrs.org).

Temmuz 2014'te İslami Finans İstişare Grubu, IFRS 9'un İslami finansa uygulanmasındaki sorunların ele alındığı bir toplantı düzenlemiştir. Toplantıda hangi IFRS'nin uygulanacağı, anapara ve faiz, finansman gelirinin sunumu ve ölçümü konuları ele alınmıştır. Anapara ve faize yapılan atıflar IFRS 9'un sınıflandırmasında yaygın olarak kullanılmıştır. şeriat uyumlu araçlar ise faiz (riba) içermez. şeriat uyumlu finansal araçlarda anapara ve faize yapılan atıflar sözleşmeye dayalı olarak yapılan analizlerden kaynaklanmaktadır. İslami finansın konusunu oluşturan araçlar ticaret tabanlıdır. Maddi ve maddi olmayan varlıkların alım satımının finansmanı üzerine kuruludur. Banka El Cezire'nin 2013'te yayımladığı yıllık raporda murabahanın tanımı yapılmış, satış fiyatının maliyeti ve üzerinde anlaşmaya varılan kr marjını içerdiği ifade edilmiştir. Mayıs 2014'te IASB, Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat (IFRS 15) Standardını yayımlamıştır. Katılım bankalarının satış gelirlerini raporlarken IFRS 15'in gerektirdiğı çeşitli açıklamalara da yer verilmesi gerekliliğine değinilmiştir.

Temmuz 2014'te yapılan toplantıda bir diğer ele alınan hususta "finansman gelirinin sunumu ve ölçümü" konusudur. Bu konu İslami finansman araçlarından elde edilen gelirin tanımlanması ve ölçülmesini içerir. Çalışmaya konu olan bankaların çoğu finansal araçlardan elde edilen geliri finansman geliri olarak tanımlamışlardır. Genel kabul görmüş sebepler dolayısıyla faiz geliri yerine finansman geliri terimini kullanmak mevcut IFRS'lerin herhangi bir şartını ihlal etmiyor gibi görünmektedir. Ancak finansman gelirinin nasıl ölçüleceği de başlı başına bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

İslami Finans İstişare Grubu tarafından 5 Eylül 2014'te düzenlenen toplantıda IFRS 9: Finansal Araçlar standardının murabaha işlemlerine de uygulanabileceği yönünde görüş birliğine varılmıştır. Bu görüşe dayanak oluşturan temel kavram zn önceliğidir. IFRS'ye göre bir işlemin satış olabilmesi için söz konusu varlığa sahip olmaktan kaynaklanan olası tüm risk ve yararların karşı tarafa devredilmesi gerekmektedir. Katılım bankacılığında ise söz konusu varlık ya da hizmet için banka müşteriye vekalet vermekte ve müşteri, banka adına bir alım gerçekleştirmekte daha sonra banka tarafından vadeli bir satış işleminin tarafı olmaktadır. Dolayısıyla murabahada müşterinin amacı vadeli aldığı mala ilişkin bedeli malı satarak ödemek bankanın amacı ise bu yolla kazanç elde ederek kr etmektir. Ayrıca bir müşterinin talebi olmadan kurulan murabaha sözleşmesi de bir ticari sözleşme olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla IFRS 15: Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı hükümleri de uygulanabilecektir.

IFRS 9: Finansal Araçlar Standardı ile IFRS 15: Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı birlikte değerlendirildiğinde, katılım bankalarının gerçekleştirdiğı murabaha işlemi (kr beyanıyla satım) bir finansal aracılık hizmeti olarak mı değerlendirilip finansal tablolara alınmalı yoksa bir ticari faaliyet, bir satış sözleşmesi kapsamında mı değerlendirilmelidir? Sorusu önem arz etmektedir.

Murabahanın bir ticari faaliyet, bir satış sözleşmesi olarak ele alınması hâlinde, müşterinin mal ile ilgili sorumluluğunun tam olarak tahakkuk etmesi hususunda "Kabz" konusu ayrıca önemli hâle gelmektedir (Cebeci, 2010: 116). İslam Ansiklopedisine göre, klasik fıkhıta kabz, bir kimsenin hukuki bir işleme dayalı olarak sahip olduğu malı tasarruf edebileceği şekilde elinin altına alması olarak tanımlanmaktadır. Literatürde kabz ile yakın anlama gelen teslim ve tesellüm, hiyâze gibi terimlerde kullanılmaktadır.

Asıl mesele katılım bankalarının murabahaya konu edecekleri iktisadi kıymeti kabz edip etmemelerinin gerekliliği noktasında ortaya çıkmaktadır. Katılım bankaları, faaliyetlerine ilk başladıkları dönemlerde kendileri adına mal alımı yapıldığında söz konusu malın takibini de bizzat yapmaktaydılar. Ancak zaman içerisinde oldukça yüksek meblağlarda işlem hacminin gerçekleşmesi bu takibi imkânsız hâle getirmiştir. Satın alınan malların uygun depo koşullarında muhafazası, her bir alım-satım işleminin müşteri adına takibi için ilave iş gücüne ihtiyaç duyulması gibi unsurlar maliyetlerin yükselmesine ve bunun da mevcut piyasa koşullarında geleneksel bankalarla rekabet etmeye çalışan katılım bankalarının elde edecekleri kârın azalmaması için müşterilere yansıtılmasına sebep olacaktır. Bu durumda malın satıcıdan vekâletle satın alınmasına bankanın katlanacağı işlem maliyetleri sebebiyle izin verilmiştir (Aktepe, 2013: 87).

İslam hukukunda sözleşmenin türüne göre sözleşmede gereklilik, sıhhat ve mülkiyetin devri için şart olan kabz unsurunun katılım bankacılığındaki yeri hem işlemlerin gerçek bir murabaha olup olmadığı hem de hangi standarda göre raporlanacağı konusundaki tartışmaların ana sebebidir. Katılım bankaları tarafından malın fiilen kabz edilmeyip satıcının deposunda bekletilmesi ve vakti geldiğinde kabz için müşterilerine vekalet vermeleri, aynı zamanda fatura, tapu, ruhsat vb. tescil belgelerini doğrudan müşteri namına düzenlemeleri bazı alimlerce uygun görülmemekte ve katılım bankalarının geleneksel bankalara yaklaşımlarına sebep olduğunu düşündürmektedir. Bazı alimler malın kabz edilmesini katılım bankasını faizli bankalardan ayıran en önemli unsur olarak görmekte iken bazı alimler de İslam hukuku çerçevesinde malın fiilen kabzının gerekli olmadığı, hükmen de kabz edilebileceği görüşünde birleşmektedirler (Kapıcı, 2018: 58).

Diğer bankalarla rekabet ve modern zihniyet, iki kez vergi ödeme konusundaki zaruret özellikle kabz meselesi ile ilgili olarak ticari işleyiş ve örfün belirleyici olarak kabul edilmesine sebep olmuştur. Kabz meselesinin teorik zemini ile uygulama alanlarında önemli boşluklar ortaya çıkmıştır. Modern murabaha anlayışında banka, malın kabzında doğrudan rol almadan bütün haklarını müşteriye devrederek en hızlı şekilde malın müşteriye aktarılmasını amaçlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında banka, malın müşteriye teslimi vazifesini yerine getirmektedir. Ancak asıl tartışma konusu teslim görevinin yerine getirilmesi değil, bankanın bir finansör gibi uzak durarak hak etmeden para kazanmasına yönelik eleştirilerdir (Cebeci, 2010: 122, 137).

Klasik murabaha ile modern murabaha arasındaki farklılıklar İslam alimlerinin farklı yargılara ulaşmalarına sebep olmuştur. Temeli İslami prensipler olan faizsiz finans araçlarının nasıl muhasebeleştirileceği hangi standartlar kapsamında raporlanacağı zemininde de bu farklı görüşler yatmaktadır. Ancak genel kanı murabahada bankanın rolünün finansal aracılık hizmeti vermek olduğu ve faaliyetlerinde IFRS 9: Finansal Araçlar Standardına göre raporlanması gerekliliği yönündedir.

5.1.2. Finansal Araçlar Standardı

TFRS 9 (IFRS 9) Finansal Araçlar Standardı 3.1.1’de işletmelerin finansal bir varlığı veya finansal bir yükümlülüğü, yalnızca finansal araca yönelik olarak yapılan sözleşmenin hükümlerine taraf olduğunda finansal durum tablosuna (Bilanço) alacağı ifade edilmiştir.

Bir finansal varlığın değerinin nasıl ölçüleceği TFRS 9, 5.1’de belirtilmiştir. İşletme 5.1.3. paragrafı kapsamındaki ticari alacaklar hariç (Ticari alacakların TFRS 15 uyarınca önemli bir finansman bileşimini içermemesi durumunda, bu alacaklar ilk defa finansal tablolara alınması sırasında işlem bedeli ile ölçülür.) bir finansal varlığı veya bir finansal yükümlülüğü ilk defa finansal raporlara alırken gerçeğe uygun değerinden ölçer. Gerçeğe uygun değer değişimleri kâr veya zarara yansıtılanlar dışındaki finansal varlıklar ile yükümlülüklerin ilk ölçümünde, bunların edinilmesi veya ihracı ile doğrudan ilişki kurulabilen işlem maliyetleri de gerçeğe uygun değere ilave edilir veya gerçeğe uygun değerden düşülür. Finansal varlıklar finansal tablolara alındıktan sonra ise;

- İtfa edilmiş maliyet ile,
- Gerçeğe uygun değer değişimini diğer kapsamlı gelire yansıtmak suretiyle ya da
- Gerçeğe uygun değerdeki değişimi kâr veya zarara yansıtarak ölçer.

Bu sınıflandırmada finansal varlıkların yönetimi, sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsili, finansal varlığın satılmasını amaçlayan bir iş modelinin varlığı etkilidir. Finansal varlıklar itfa edilmiş maliyetinden ölçümlendiğinde faiz geliri etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanmalıdır. Bu gelir finansal varlığın brüt kayıtlı değerine etkin faiz oranının uygulanması suretiyle hesaplanır.

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu’na (UMSK) göre murabaha işleminden doğan alacakların ve yükümlülüklerin finansal bir alacak/borç şeklinde finansal durum tablosunda gösterileceği ve değer düşüklüklerine karşılık ayrıldıktan sonra maliyet değeri ile ölçüleceği kanaatine varılmıştır. Murabahadan doğan kâr veya zararlar ise ortaya çıktığı dönemde etkin faiz yöntemi üzerinden tahakkuk ettirilir. Finansman gelirin (faiz) etkin faiz (kâr) yöntemine göre muhasebeleştirilmesi gereği TMS39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardı ile TFRS 9 Finansal Araçlar standardında belirtilmiştir (Yatbaz, 2019: 201).

5.2. İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumunun Murabahanın Raporlanması ile İlgili Düzenlemeleri

Murabaha Standardı İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu (AAOIFI) tarafından 16 Mayıs 2002 tarihinde yayımlanmıştır. Türkiye’de TKBB’nin öncülüğünde gerçekleştirilen proje ile AAOFI’nın 2015 tarihli 58 standardını kapsayan Şeriat Standartları, Faizsiz Finans Standartları olarak Türkçeye çevrilmiş ve böylece Murabaha Standardı, “Faizsiz Finans Standardı 8: Murabaha”, konu ile ilgili tüm taraflara kazandırılmıştır.

FFMS 28: Murabaha ve Diğer Vadeli Satışlar Standardı”, katılım bankaları veya FFK’ler tarafından gerçekleştirilen murabaha ve diğer vadeli satışlara yönelik işlemlerin ölçümüne, finansal tablolara alınmasına ve açıklanmasına ilişkin muhasebe kurallarını belirlemeyi amaçlar.

5.2.1. Murabaha ve Diğer Vadeli Satışlar Standardı

Standart alıcı ve satıcı tarafından murabaha ve diğer vadeli satış işlemlerinde uygulanacak finansal tablolara alma, ölçüm ve açıklamalara ilişkin uygun muhasebe ve raporlama esaslarının belirlenmesini amaçlamaktadır. Standart, Tevrruk ve Emtia Murabahası işlemleri hariç olmak üzere faizsiz finans ilkelerine göre gerçekleştirilen murabaha ve diğer vadeli satışların muhasebeleştirilmesinde uygulanır.

Stoklar kuruluşun defterlerinde ilgili stok üzerinde kontrole sahip olduğunda finansal tablolara alınır. Başlangıçta maliyet bedeliyle raporlanan stoklar daha sonra maliyet bedeli veya net gerçekleştirilebilir değerden düşük olanı ile ölçülür.

Alacaklar murabaha ya da vadeli satış sözleşmesi kapsamında satıldığı takdirde finansal tablolara alınır. Brüt alacaklar ilk kez finansal tablolara nominal değeri ile alındıktan sonra ödenmemiş tutarlardan varsa kredi zarar karşılıkları indirilir daha sonra kalan tutar üzerinden izlenir.

Hasılat, ilgili stok murabaha veya vadeli satış sözleşmesi kapsamında satıldığında, stokların murabaha ya da vadeli satış kapsamında satıldığı hâllerde, bu stokların defterde kayıtlı değeri, katlanılan tüm doğrudan harcamalar ile birlikte, söz konusu hasılatın finansal tablolara alındığı dönemde satışların maliyeti olarak finansal tablolara alınır. Standartta ayrıca kârın ertelenmesi, vazgeçme, iskonto ve iptal etme, işlem maliyetleri, yapılandırma ve diğer hizmet ücretleri, stoklar için sonradan yapılan iskontolar, hamişül ciddiyyet(güvence bedeli) ve kapora, sadaka gibi konulara ilişkin muhasebe uygulamalarına yer verilmiştir.

5.3. Murabaha İşlemlerinin Finansal Tablolarda TFRS ve AAOIFI Standartları Çerçevesinde Sunulması Halinde Oluşan Farklılıklar

Murabaha işlemlerinin raporlanmasına ilişkin farklılıkların analizinde Albaraka Türk Katılım Bankasının TFRS:9 a göre hazırlanmış 2018 yılı Finansal Durum Tablosu ile Kâr veya Zarar Tablosu ve Albaraka Bankacılık Grubunun aynı döneme ait AAOIFI standartlarına göre hazırlanmış mali tabloları incelenmiştir.

5.3.1. Murabaha İşlemlerinin TFRS'ye Göre Finansal Tablolarda Sunulması

14.2.2011 tarihli 27846 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu 88'inci (Değişik: 26/6/2012-6335/9 md.) maddesinde, 64 ilâ 88 inci madde hükümlerine tabi gerçek ve tüzel kişilerin münferit ve konsolide finansal tablolarını düzenlerken, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yayımlanan, Türkiye Muhasebe Standartlarına, kavramsal çerçevede yer alan muhasebe ilkelerine ve bunların ayrılmaz parçası olan yorumlara uymak ve bunları uygulamak zorunda olduğu hükmüne yer verilmiştir.

1 Kasım 2006 tarihli ve 26333 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik ile katılım bankalarına uygulanan Kurumsal Finansman Desteği, Bireysel Finansman Desteği, Kar-Zarar Ortaklığı Yatırımları, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ve ortak yatırımlar yöntemleriyle kullanılan fonların kredi sayılacağı belirtilmiş ve bunlara ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir.

Murabaha işlemleri Finansal Durum Tablosunda krediler başlığında verilmektedir. Tablo 2'de Bankanın 2018 yılına ait faaliyet raporlarında yer alan Finansal Durum Tablosundan alınan bilgiler ana hesap grupları bazında derlenmiştir. Tabloda krediler başlığında verilen; Faktoring Alacakları, Donuk Alacaklar, Beklenen Zarar Karşılıkları ve Karşısında herhangi bir rakamsal büyüklük olmayan kalemler özet şeklinde hazırlanan finansal durum tablosuna alınmamıştır.

Tablo 2. Albaraka Türk Katılım Bankası Finansal Durum Tablosundan Alınan ve Analize Tabi Tutulan Bilgiler

Varlıklar		Cari Dönem 31.12.2018 (Bin TL)		
		Türk Parası	Yabancı Para	TOPLAM
I	FİNANSAL VARLIKLAR	3.824.347	10.260.210	14.084.557
II	KREDİLER (Net)	15.976.372	10.208.617	26.184.989
2.1	Krediler	15.008.011	10.165.668	25.173.679
	İtfa Edilmiş Maliyetiyle Ölçülenler	15.008.011	10.165.668	25.173.679
	Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Yansıtılanlar	-	-	-
	Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılanlar	-	-	-
2.2	Kiralama İşlemlerinden Alacaklar	375.304	4.250	379.554
	Finansal Kiralama Alacakları	418.495	4.305	422.800
	Faaliyet Kiralaması Alacakları	-	-	-
	Kazanılmamış Gelirler (-)	(43.191)	(55)	(43.246)
III	SATIŞ AMAÇLI ELDE TUTULAN VE DURDURULAN FAALİYETLERE İLİŞKİN DURAN VARLIKLAR (Net)	648.970	718	649.688
IV	ORTAKLIK YATIRIMLARI	33.837	5.907	39.744
V	MADDİ DURAN VARLIKLAR (Net)	655.230	219	655.449
VI	MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR (Net)	31.419	-	31.419
VII	CARİ VERGİ VARLIĞI	3.492	-	3.492
VII	ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI	170.099	-	170.099
IX	DİĞER AKTİFLER	362.551	41.664	4042.15
TOPLAM VARLIKLAR		21.706.317	20.517.335	42.223.652
YÜKÜMLÜLÜKLER		Cari Dönem 31.12.2018 (Bin TL)		
		Türk Parası	Yabancı Para	TOPLAM
I	TOPLANAN FONLAR	11.779.608	16.843.865	28.623.473
	Özel Cari Hesaplar (Gerçek Kişi Ticari Olmayan)	1.134.274	2.253.033	3.387.307
	Özel Cari Hesaplar (Diğer)	1.675.382	3.200.185	4.875.567
	TOPLAM CARİ HESAPLAR	2.809.656	5.453.218	8.262.874
	Katılma Hesapları (Gerçek Kişi Ticari Olmayan)	6.972.816	7.040.228	14.013.044
	Katılma Hesapları (Diğer)	1.997.136	2.928.959	4.925.323
	Kıymetli Maden DH	-	-	1.421.400
	TOPLAM KATILMA HESAPLARI	8.969.952	9.969.187	20.359.767

Varlıklar		Cari Dönem 31.12.2018 (Bin TL)		
		Türk Parası	Yabancı Para	TOPLAM
II	ALINAN KREDİLER	1.834.328	5.017.765	6.852.093
III	PARA PİYASALARINA BORÇLAR	771.957	-	771.957
IV	TÜREV FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER	1.545	-	1.545
V	KARŞILIKLAR	89.535	736	90.271
VI	CARİ VERGİ BORCU	53.041	3.181	56.222
VII	SERMAYE BENZERİ BORÇLANMA ARAÇLARI		1.204.297	1.204.297
	Krediler		1.204.297	1.204.297
VIII	DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLER	1.288.023	74.320	1.362.343
IX	ÖZKAYNAKLAR	3.269.225	(7.774)	3.261.451
	TOPLAM YÜKÜMLÜLÜKLER	19.087.262	23.136.390	42.223.652

Kaynak: Albaraka Türk Katılım Bankası 2018 Faaliyet Raporu: 110

Krediler toplam varlıkların % 62'sini oluşturmaktadır. Söz konusu krediler itfa edilmiş maliyeti ile ölçümlenmiş, faiz geliri (finansman geliri) etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanmıştır. Murabaha işlemlerinden doğan alacaklar finansal bir alacak şeklinde (kredi olarak) gösterilmiş değer düşüklüklerine karşılık ayırdıktan sonra maliyet değeri ile ölçülmüştür.

Bankanın 1 Ocak-31 Aralık 2018 dönemine ilişkin Kâr veya Zarar Tablosundan alınan ve yalnızca kâr paylarına ilişkin gelir ve giderler Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Kâr veya Zarar Tablosundan Alınan Kâr Payı Gelirleri/Giderlerine İlişkin Bilgiler

Cari Dönem 1 Ocak-31 Aralık 2018 (Bin TL)		
I	KÂR PAYI GELİRLERİ	3.019.738
1.1	Kredilerden Alınan Kâr Payları	2.651.251
1.2	Zorunlu Karşılıklardan Alınan Gelirler (Merkez Bankası)	58.557
1.3	Bankalardan Alınan Gelirler	1.940
1.4	Para Piyasası İşlemlerinden Alınan Gelirler	-
1.5	Menkul Değerlerden Alınan Gelirler	235.414
1.6	Finansal Kiralama Gelirleri	70.404
1.7	Diğer Kar Payı Gelirleri	2.172
II	KAR PAYI GİDERLERİ (-)	2.000.179
2.1	Katılma Hesaplarına Verilen Kar Payları	1.337.809
2.2	Kullanılan Kredilere Verilen Kar Payları	552.653
2.3	Para Piyasası İşlemlerine Verilen Kâr Payları	103.864
2.4	İhraç Edilen Menkul Kıymetlere Verilen Kâr Payları	-
2.5	Diğer Kar Payı Giderleri	5.853
III	NET KAR PAYI GELİRİ/GİDERİ	1.019.559

Kaynak: Albaraka Türk Katılım Bankası 2018 Faaliyet Raporu, s.116

3.019.738 TL tutarındaki kâr payı gelirlerinin 2.651.251 TL'lik kısmını, oran olarak ifade edilmek istenirse %88'ini kredilerden alınan kâr payları oluşturmaktadır Bankanın ana faaliyet konusunu oluşturan kâr payı gelir ve giderlerine ilişkin bilgilerin ağıklandığı Tablo 3'te kredilerden alınan kâr payları ana faaliyet gelirinin raporlandığı Kâr Payı hesap sınıfının en yüksek kalemi, aynı şekilde Katılma Hesaplarına Verilen Kâr Payları da ana faaliyet giderlerinin içerisinde 1.337.809 TL'lik bir tutar ile en büyük gider kalemini oluşturmaktadır.

5.3.2. Murabaha İşlemlerinin AAOIFI' ye Göre Finansal Tablolarda Sunulması

IFRS' ye göre mali tabloların hazırlanması, sunulması mali nitelikli işlemlerin muhasebeleştirilmesinde bir işlemin şeklinden ziyade gerçekte ifade ettiği özün dikkate alınması gerekliliği esastır. Dolayısıyla murabaha işlemleri, bu işleme aracılık eden katılım bankaları için bir finansman yöntemidir ve krediler başlığında izlenmektedir. AAOIFI'ye göre murabaha aynı zamanda bir satış işlemdir. Bankanın söz konusu işlemden kaynaklanan bir alacaklılık hakkı doğmaktadır. Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Raporlamasına İlişkin Kavramsal Çerçeve incelendiğinde bilgi, sunmayı amaç edindiği işlem ve olayları gerçeğe uygun bir şekilde sunacaksa, öz ve ekonomik gerçekliği kadar hukuki şekline de uygun olarak sunulmalı ve finansal raporlama yapılırken bu hukuki şekil dikkate alınmalıdır ifadesi dikkati çekmektedir.

AAOIFI'ye göre düzenlenmiş Finansal Durum Tablosu, Bankanın varlıkları, yükümlülükleri, kısıtlanmamış yatırım hesabı ve benzerlerinin sahiplerine ait özkaynaklar ve katılım bankası ortaklarına düşen özkaynaklardan oluşur. Bu sayılan gruplar ve toplam tutarlar ayrı ayrı gösterilir. Varlıklar ve yükümlülükler yapısına göre sınıflandırılır. Varlıklar dönen ve duran varlık ayrımı yapılmadan yükümlülükler de vade esasına dikkat edilmeden raporlanır.

IFRS'ye göre düzenlenen Finansal Durum Tablosunda murabaha ve müşareke finansman yöntemleri, krediler başlığında verilmektedir. Kredilerin ne kadarının murabaha ne kadarının müşareke finansmanından oluştuğunu görebilmek için dipnotları incelemek gereklidir. Müşareke finansmanı Krediler içinde Diğer başlığında Kâr- Zarar Ortaklığı şeklinde gösterilmektedir.

AAOIFI'ye göre düzenlenen Finansal Durum Tablosunda bu iki finansman yöntemi birleştirilmeden sunulmaktadır. Murabaha hukuki biçimi dikkate alınarak satış olarak, bu satışlardan kaynaklanan alacak hakları da Varlıklar hesap sınıfında Satışlardan Alacaklar kaleminde gösterilmektedir. Müşareke finansmanı ise aynı hesap sınıfında ayrı bir başlık ağılarak gösterilmektedir.

AAOIFI'ye göre murabaha işlemine konu olan stoklar ilk edinildiklerinde maliyet bedeli ile sonraki ölçümlerinde maliyet ile net gerçekteşebilir değerdan düşük olanı ile finansal tablolara alınır. Söz konusu stoğun murabaha ya da vadeli satış sözleşmesi kapsamında satılması hâlinde doğan alacak itibari değeri üzerinden finansal tablolara yansıtılır. Daha sonraki ölçümlerinde ödenmemiş tutarlardan varsa kredi zarar karşılıkları düşüldükten sonra kalan tutar üzerinden takip edilir.

Finansal Tablo dipnotlarında alacaklara ilişkin yapılan ağıklamalarda, murabaha, selem, istisna alacakları ayrı ayrı raporlanır. Aynı şekilde yükümlülükler, cari hesaplar, kısıtlı yatırım hesapları, diğer bankalardan toplanan fonlar, selem borçları, istisna borçları şeklinde ayrıştırılır.

Gelir Tablosu hazırlanırken yatırımlara ilişkin hasılat, gider, kazanç ve kayıplar türüne göre, diğer faaliyetlerden oluşan önemli hasılat, gider, kazanç ve kayıplar niteliğine göre açıklanır.

Çalışmanın temelini oluşturan konu, murabaha işlemlerinin finansal tablolarda IFRS'ye göre sunulması ve AAOIFI Muhasebe Standartlarına göre sunulması hâlinde oluşan rakamsal farklılıklar değil hangi başlıklarda ve hangi adlar altında izlendiğinin analizidir. Dolayısıyla IFRS'ye göre analiz yapılırken Albaraka Türk Katılım Bankasının konsolide olmayan finansal tablo verileri kullanılmış, AAOIFI'ye göre yapılan incelemede ise Albaraka Bankacılık Grubu (Albaraka Banking Group) tarafından yayımlanan 2018 yılı faaliyet raporlarından yalnızca AAOIFI temel alınarak hazırlanan Finansal Durum Tablosu ve Kapsamlı Gelir-Gider Kar-Zarar Tablosunda yer alan hesap gruplarına ait başlıklar incelenmiştir.

Albaraka Bankacılık Grubu (Albaraka Banking Group) tarafından AAOIFI muhasebe Standartları doğrultusunda hazırlanan Finansal durum Tablosu tablo 4'te, Kapsamlı Gelir-Gider Kâr-Zarar Tablosu tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 4. Albaraka Bankacılık Grubu AAOIFI Muhasebe Standartlarına Göre Hazırlanmış 2018 Yılı Finansal Durum Tablosu

Cari Dönem 2018	(R'000) GRUP
VARLIKLAR	
Nakit ve Nakit Benzerleri	670.034
Satışlardan Alacaklar	2.198.822
Müşareke Finansmanı	3.738.841
İcare	15.422
Yatırım Amaçlı Menkul Kıymetler	24.425
Bağlı Ortaklıklara Yatırımlar	-
Toplam Yatırımlar	6.647.544
Diğer Varlıklar	27.538
Maddi Duran Varlıklar	116.175
Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller	10.339
Maddi Olmayan Duran Varlıklar	36.992
TOPLAM VARLIKLAR	6.838.633
BORÇLAR, KISITLANMAMIŞ YATIRIM HESAPLARI VE ORTAKLARIN ÖZKAYNAK YÜKÜMLÜLÜKLERİ	
Cari Müşteri Hesapları ve Diğer Hesaplar	714.835
Borçlar	55.098
Diğer Borçlar	20.0131
TOPLAM YÜKÜMLÜLÜKLER	789.964
Toplam Yükümlülükler ve	
Kısıtlanmamış Yatırım Hesapları	
Sınırsız Özsermaye Sahiplerinin Yatırımları	5.089.604
Sukuk	201.667
Yatırım Fonu Sahiplerine Dağıtılan Karlar	39.860
TOPLAM YÜKÜMLÜLÜKLER VE KISITLANMAMIŞ YATIRIM HESAPLARI	6.121.095

Özsermaye	717.538
Hisse Senetleri İle Temsil Edilen Sermaye	322.403
Hisse Senetleri İhraç Primleri	82.196
Diğer Yedekler	876
Dağıtılmamış Gelirler	312.063
BORÇLAR, KISITLANMAMIŞ YATIRIM HESAPLARI VE ORTAKLARIN ÖZKAYNAK YÜKÜMLÜLÜKLERİ	6.838.663

Kaynak: Albaraka Integrated Annual Report 2018 (Albaraka Birleştirilmiş Faaliyet Raporu), Tarafımızca Türkçe'ye çevrilmiştir.

Tablo 5. Albaraka Bankacılık Grubu AAOIFI Muhasebe Standartlarına Göre Hazırlanmış 1 Ocak-31 Aralık 2018 Dönemine İlişkin Kapsamlı Gelir-Gider Kâr-Zarar Tablosu

Cari Dönem 2018	(R'000) GRUP
Satışlardan Kaynaklı Alacaklardan Elde Edilen Gelir	163.933
Müşareke Satışlarından Elde Edilen Gelir	373.890
Finansal Kiralamadan Elde Edilen Gelir	4.824
Satış Gelirlerinden, Kısıtlanmamış Yatırım Hesapları ve Banka Hisse Senetlerinden Mudarib Olarak Bankanın Payları	542.647
Mudarib Olarak Banka Hisse Senetlerinde Azalış	(276.625)
Kısıtlanmamış Hesaplardan Elde Edilen Gelir	266.022
Bankanın Yatırımlardan Elde Ettiği Gelirler İçindeki Payı (Mudarib ve Fon Sahibi sıfatıyla)	276.625
Bankanın Kendi Yatırımlarından Elde Edilen Gelir	1.436
Bankacılık Hizmetlerinden Elde edilen Gelir	19.719
Diğer Gelirler	29.109
BANKA TOPLAM GELİRLERİ	326.889
Yönetim İle İlgili ve Genel Giderler	(213.839)
Maddi Duran Varlık Amortisman Payları	(12.225)
Maddi Olmayan Duran Varlık Amortismanları	(8.974)
Finansal Kiralamada Değer Kayıpları	(408)
Vergi Öncesi Kar	91.443
Vergi	(21.735)
DÖNEM NET KARI	69.708

Kaynak: Albaraka Integrated Annual Report 2018 (Albaraka Birleştirilmiş Faaliyet Raporu), Tarafımızca Türkçe'ye çevrilmiştir.

5.3.3. Murabaha İşlemlerinin TFRS ve AAOIFI Standartlarına göre Finansal Tablolarda Sunulması Halinde Oluşan Farklılıklar

FFMS 28 Murabâha ve Diğer Vadeli Satışlar Standardı'nın amacı "alıcı ve satıcı tarafından Murabâha ve diğer vadeli satış işlemlerinde uygulanacak finansal tablolara alma, ölçüm ve açıklamalara ilişkin uygun muhasebe ve raporlama esaslarını belirlemektir".

TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı'nın amacı "finansal tablo kullanıcılarına işletmenin gelecekteki nakit akışlarının tutarını, zamanlamasını ve belirsizliğini değerlendirmeleri için ihtiyaca uygun ve faydalı bilgi sunacak şekilde finansal varlıklara ve finansal yükümlülüklerle ilişkin finansal raporlama ilkelerini belirlemektir". TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum 11.c.i maddesinde finansal varlık "başka bir işletmeden nakit veya başka bir finansal varlık almak için düzenlenen sözleşmeden doğan hak" şeklinde tanımlanmıştır. Söz konusu madde incelendiğinde murabaha finansmanından kaynaklanan alacakların bu kapsamda değerlendirildiği görülecektir. Murabaha işlemlerinin finansal tablolara alınmasında FFMS 28 ve TFRS 9 Bölüm 3.1., Bölüm 4.1., ve Bölüm 5.1. incelendiğinde ulaşılan bilgiler ve farklılıklar karşılaştırmalı olarak Tablo 6'da özetlenmiştir.

Tablo 6. Murabaha İşlemlerinin Finansal Tablolarda Sunumu Açısından TFRS ve AAOIFI Standartlarının Karşılaştırılması

	TFRS	FFMS
Raporlamada esas alınan standart	Murabaha ile ilgili özel bir standart yoktur. TFRS 9: Finansal Araçlar Standardı 'na göre raporlanır.	Murabaha ve diğer benzer satış işlemleriyle ilgili olan FFMS 28: Murabaha ve Diğer Vadeli Satışlar standardı 'na göre raporlanır.
Murabaha İşlemlerinin Raporlanmasına Temel Teşkil Eden Muhasebe Kavramı	Özün önceliği	Özün önceliği ve işlemin hukuki şekli birlikte dikkate alınır.
Murabaha İşlemlerinin Değerlendirilmesi	Bir kredi işlemi olarak değerlendirilir.	Bir Satış işlemi olarak değerlendirilir.
Murabaha İşlemlerinden doğan alacaklar	Bir kredi alacağıdır.	Bir ticari alacaktır.
Gecikmiş murabaha alacakları üzerinden alınan faizler	Faiz geliri olarak raporlanır.	Yasal yollar izlenerek alacağın takip edilmesi dışında herhangi bir faiz yürütülemez.
Murabaha alacaklarının vadesinden önce tahsil edilmesi	Belirli bir oranda iskonto uygulanır.	İskonto uygulanmak zorunda değildir.
Murabaha İşlemlerinde İslami Bankanın Rolü	Banka murabaha konusu iktisadi kıymetin alıcısı ile satıcısı arasında finansal aracı durumundadır.	Banka bizzat ticari faaliyet yapmaktadır. Murabaha konusu iktisadi kıymeti satıcıdan satın alıp alıcıya bizzat satmaktadır.
Murabaha İşlemlerinin Finansal Durum Tablosunda Sunulması	Varlıklar Hesap Sınıfında Krediler Başlığında Sunulmaktadır.	Murabaha konusu varlık Stok olarak görülür. Bu stokların satışından elde edilen gelir Satışlardan Alacaklar olarak bilançoya yansıtılır.
Murabaha İşlemlerinin Kar veya Zarar Tablosunda Sunulması	Katılım Bankalarında Kâr Payı Gelirleri hesap sınıfında Kredilerden Alınan Kâr Payları olarak raporlanır.	Satışlardan Kaynaklı Alacaklardan Elde Edilen Gelir olarak raporlanır.
Murabaha İşlemlerinin Ölçümünde Kullanılan Esaslar	Kredi şeklinde sunulan murabaha işlemleri itfa edilmiş maliyeti ile ölçülmekte ve faiz geliri etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanmaktadır. Murabaha alacakları finansal alacak (kredi) olarak gösterilir, değer düşüklüklerine karşılık ayrıldıktan sonra maliyet değeri ile ölçülür.	Stoklar ilk kez finansal tablolara alınırken maliyet değeri ile daha sonra maliyet değeri ile net gerçekleştirilebilir değerden düşük olanıyla ölçülür. Alacaklar ise itibari değer üzerinden finansal tablolara alınır sonrasında ödenmemiş tutarlardan varsa, kredi zarar karşılıkları düşüldükten sonra kalan tutar üzerinden izlenir.

Kaynak: Aydoğmuş, 2019: 129

6. Sonuç ve neriler

Murabaha işlemlerinin finansal raporlara nasıl yansıtıldığı çalışmanın konusunu oluşturmaktadır Faizsiz finans ürünlerinin muhasebeleştirilmesi ve mali tablolara yansıtılmasının uluslararası standartlarla uyumlaştırılması amacıyla 26 şubat 1990'da Cezayir'de bir toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantıda İslami finansal kuruluşların faaliyetleri ile ilgili muhasebe, denetim, yönetişim ve etik standartlar hazırlamak ve geliştirmek amacıyla İslami Bankalar ve Finansal Kuruluşlar için Finansal Muhasebe Organizasyonu adıyla bir kurumun oluşturulması kararı alınmıştır. 1991'de faaliyete başlayan kurum daha sonra İslami Finansal Kuruluşlar için Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions – AAOIFI) adını almıştır.

AAOIFI'nın murabaha ile ilgili şeriat Standardı 8: Murabaha 16 Mayıs 2002'de yayınlanmıştır. Murabahanın muhasebeleştirilmesine yönelik oluşturulan FAS 2: Murabaha ve Satın Alma Emriyle Murabaha, 31 Temmuz 2016'da kaldırılmıştır. Bu standart ve FAS 20: Vadeli Satışlar Standardı birleştirilerek FAS 28: Murabaha ve Diğer Vadeli Satışlar yayınlanmıştır. Türkiye'de faizsiz finansa yönelik muhasebeleştirme işlemlerinde oluşan boşluk TKBB ve KGK tarafından yapılan çalışmalarla kapatılmaya çalışılmıştır. AAOIFI'nın 58 şeriat standardı Türkiye Katılım Bankaları Birliği öncülüğünde gerçekleştirilen proje ile Türkçeye kazandırılmıştır. AAOIFI'nın muhasebe standartları da Kamu Gözetimi Kurumu tarafından Türkçeye çevrilmiş ve Faizsiz Finans Muhasebe Standartları adıyla Resmı Gazete'de yayımlanmıştır. Söz konusu standartlardan Murabaha ile ilgili olan standart FFMS: 28: Murabaha ve Diğer Vadeli Satışlar Standardı 1 Ocak 2020'den itibaren ihtiyari olarak uygulanabilecektir.

Türkiye'de katılım bankaları 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'na tabidir. Kanun, bankaların finansal raporlarını düzenlerken Türk Ticaret Kanunu hükümleri doğrultusunda hareket edeceklerine hükmetmiştir. Türk Ticaret Kanunu'na göre bankalar Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Türkiye'deki adıyla Türkiye Finansal Raporlama Standartlarına uymak durumundadır. Günümüzde yasal mevzuatın gerektirdiği şekilde Murabaha işlemleri, bankaların finansal aracılık fonksiyonunu yerine getirdikleri düşünüldüğünde uluslararası standartlar çerçevesinde TFRS 9: Finansal Araçlar Standardına uygun raporlanmaktadır.

Katılım bankalarında murabaha işlemleri banka müşterilerine bireysel finansman desteği ve kurumsal finansman desteği şeklinde sunulmaktadır. Murabaha kalemi finansal tablolara yansıtılırken krediler başlığında verilmektedir. Murabaha işlemleri bir finansal araç olarak kabul edilmekte ve TFRS 9: Finansal Araçlar Standardı uygulanmaktadır. Özde bir faizsiz finansman ürünü olan murabaha AAOIFI'ye göre aynı zamanda bir satış işlemidir. Bankanın söz konusu işlemden kaynaklanan bir alacaklılık hakkı doğmaktadır. Bir işlemin özü ve ekonomik gerekliliği kadar hukuki şekli de dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla murabaha hukuki şekil itibariyle aynı zamanda satış işlemi olarak değerlendirilmelidir. AAOIFI standartları incelendiğinde stokların satışından doğan alacakların murabaha, selem, istisna alacakları şeklinde ayrı ayrı raporlanması gerektiği grlmştir.

Faizsiz bankacılığın uygulandığı ülkelerde AAOIFI Standartları tamamen, kısmen ya da rehber olarak kullanılmaktadır. Ancak Türkiye'de henüz bir uygulama alanı bulamamıştır. Günümüzde pek çok finans kurumunun ve üniversitelerin katılımı ile yapılan toplantılar, çalıştaylar ve TKBB ve KGK'nin gerçekleştirdiği uyumlaştırma abalaları son derece değerlidir.

Katılım bankalarının en yoğun fon kullandırma yöntemi olan murabaha modeli AAOIFI standartlarına göre satış işlemi olarak değerlendirilmektedir. Ülkemizde ise katılım bankaları, bir finansal aracı kurum olarak nitelendirilmekte, TTK hükümlerine göre finansal rapor düzenlemekte ve IFRS 9 Standartlarını uygulamaktadır. Bu durum İslami ilkelerle uyumlu muhasebe standartlarına olan ihtiyacı daha da kritik düzeye getirmektedir. Bu nedenle AAOIFI standartlarının kullanım alanının genişletilmesi elzem hale gelmiştir. Çalışmanın özellikle uygulamadaki mevcut boşluğa dikkat çekmek adına hazırlanmış olmasının bu alana yapılacak yatırımları ve eğitimleri artıracacağı kanaatini taşımaktayız.

Etik Beyanı

Bu makalede hiçbir insan çalışması sunulmamıştır.

Yazar Katkıları

Yazarlar bu çalışmaya katkıları olduğunu beyan etmişler ve yayın için onaylamışlardır.

Çıkar çatışması

Yazarlar, araştırmanın potansiyel bir çıkar çatışması olarak yorumlanabilecek ticari veya finansal ilişkilerin yokluğunda yürütüldüğünü beyan etmektedirler.

Kaynakça

- AAOIFI (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions). <http://aaoifi.com/structure/?lang=en>, erişim tarihi: 5.Haziran.2019
- AAOIFI (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions). Exposure Drafts, <http://aaoifi.com/exposure-drafts-4/?lang=en>, erişim tarihi: 23. Haziran 2019 AĞKAN, F. (2018), AAOIFI Standartları ve Türkiye Katılım Bankalarında uygulanabilirliği, erişim tarihi: 26 Mayıs 2019. <https://dergipark.org.tr/anemon/issue/36488/349866>,
- AKDOĞAN N. ve TENKER N. (2007), Finansal Tablolara ve Mali Analiz Teknikleri, 12. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.
- AKTEPE, İ. E. (2013), Sorularla Katılım Bankacılığı, TKBB Yayın No:4.
- AKTEPE, İ. E. (2017). Katılım Bankaları ve Murabaha erişim tarihi: 10 Ağustos 2018, <https://katilimfinansdergisi.com.tr/katilim-finans-dergisi/>
- ALBARAKA TÜRK, 2018 Faaliyet Raporu. <https://www.albaraka.com.tr/assets/tr/pdf/yatirimci-iliskileri/Albaraka-Turk-2018-Faaliyet-Raporu.pdf>, erişim tarihi: 29.Haziran.2019
- AYDOĞMUŞ, T. (2019), Murabaha İşlemlerinin TFRS ve İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe Standartları Kapsamında Değerlendirilmesi: Albaraka Türk Örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe Finans ve Bankacılık Anabilim Dalı, Sivas
- Bankacılık Kanunu, 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu 11. Baskı, Türkiye Bankalar Birliği. İstanbul, Aralık 2017, <http://www.tkbb.org.tr/5411-sayili-bankacilik-kanunu>, erişim tarihi: 2.Haziran.2019
- CEBECİ İ. (2010), Modern İslam İktisadı Literatüründe Murabaha Tartışmaları (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı, İstanbul.
- EL-HAZİMİ, İBRAHİM B. ABDULLAH (2004), 7 Hadis İmamının İttifak Ettikleri Hadisler, 1. Baskı (Çev.: Hanifi AKIN, Son Okuma: Mithat SEVİN), İstanbul: Karınca Yayınları.
- ERSOY M. ÇATIKKAŞ Ö. ve YATBAZ A. (2018), İslami Muhasebenin Geleneksel Muhasebe ile Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı araştırmaları Dergisi. 4/1: 95-109

- Faizsiz Finans Standartları, TKBB Yayınları, Yayın No:10, <http://www.tkbb.org.tr/tkbb-yayinlari>
- IFRS, <https://www.ifrs.org/about-us/who-we-are/>, erişim tarihi: 18 Haziran 2018
- IFRS, <https://www.ifrs.org/groups/islamic-finance-consultative-group/>, erişim tarihi 18 Haziran 2019
- İslam Ansiklopedisi "Selem", <https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/36/C36011968.pdf>, s.402, erişim tarihi: 9 Haziran 2019
- KAPICI, N. (2018) Katılım Bankaları Murabaha İşlemlerinde Malın Kabzı Meselesinin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi, erişim tarihi: 21 Haziran 2019. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/588502>
- KGK (Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu), AAOIFI Uyumlu Faizsiz Finans Muhasebe Standartları. <http://www.kgk.gov.tr/>
- KGK (Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu). IAS/IFRS Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları. <http://www.kgk.gov.tr/>
- ODABAŞI, M. Katılım Bankaları Tarafından Uygulanan Murabaha Finansmanına Yönelik Bazı Eleştirilere Cevaplar, <http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/KATILIM%20BANKALARI%20-%20MURABAHA%20%C4%B0%C5%9ELEMELER%C4%B0.pdf>, erişim tarihi: 8 Haziran 2019
- ÖZSOY, İ. (2012), Türkiye'de Katılım Bankacılığı, <http://www.tkbb.org.tr>
- ÖZSOY M. Ş. ve SAYAR Y. (Eds.) (2017). Kobi'ler İçin Adım Adım Katılım Bankacılığı, TKBB Yayınları.
- Resmi Gazete, 25 Ocak 2019 Tarihli 30666 Sayılı, Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik Haziran 2019 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/01/20190125.pdf>
- SEVİLENGÜL, O. (2009), Genel Muhasebe 15. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.
- TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği), <http://www.tkbb.org.tr/>
- YATBAZ, A. (2019), Faizsiz Bankacılık Fon Kullandırma Yöntemlerinin Uluslararası Muhasebe Standartları Kapsamında İncelenmesi: Bir Alan Çalışması,(Yayımlanmış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Anabilim Dalı, İstanbul.
- YATBAZ, A. (2020), Faizsiz Finansal Kuruluşlarda Muhasebe ve Finansal Raporlama İlkeleri, TKBB Yayınları, Yayın No:13,